

„ПОКОЙНИЦИ, ВИЙ В ДРУГИ ПОЛК МИНАХТЕ“

Цапари е село край Битоля. То не фигурира в маршрутите на българските туристически фирми. А там от 100 години лежат костите на 213 български войници. Автобусите с нашенци бързат за Охридското езеро и не спират тук, учудват се местните, които не крият българските си корени. На Архангелова задушница обаче не е така. Ако преди повече от 12 години тук е била една гола поляна, днес е добре поддържано българско военно гробище. Тогава, казва Иво Антонов, началник на отдел „Военни паметници и военно-патриотично възпитание“ в МО, при нас дойде 85-годишната баба Цена от с. Цапари и каза: „Помня последната панихида, която беше проведена тук от българската войска през 1943 г. На нея беше генерал Иван Маринов и аз пях „Покойници“. И изпя пред нас на чист български език „Покойници, вий в други полк минахте.“

И тази година на Архангелова задушница се помолихме за вечен покой на душите на загиналите български воители в Първата световна война. На военното гробище, където лежат костите на български офицери, подофицери и войници от 15-и пехотен Ломски полк и 3-ти пехотен Бдински полк, се проведе възпоменателна церемония. Включиха се военнослужещи от гарнизон Прилеп на Армията на Република Македония. Дойдоха военните аташета, акредитирани в Скопие, на САЩ, Великобритания, Франция, Италия и Сърбия. Преди един век предците на някои от тях са били наши врагове на бойното поле, но днес всички прекланят глава пред загиналите и си обещаваат да няма повече войни. Българската армия бе представена от бригаден генерал Емил Шошев, един от участниците ни в мисията на ООН в Камбоджа преди близо 25 години, военния ни аташе в Македония полковник Илиян Кръстев и заместник-началника на офиса на НАТО в Скопие подполковник Ивайло Тоширов. Почит отдадоха и фронтоваците от Втората световна война д-р Тодор Анастасов – почетен председател на Съюза на ветераните от войните, и капитан далечно плаване Атанас Илев – председател на Съюза на възпитаниците на Негово Величество училища.

От София пристигнаха още председателят на СОСЗР генерал-лейтенант от запаса Стоян Топалов, председателят на Българската авиационна

асоциация полковник от резерва Ангел Георгиев, заместник-председателят на Сдружението на сините каски д-р Румен Белберов и други представители на военно-патриотичните организации.

Във военното гробище, където са намерили вечен покой нашите герои, бяха положени венци и цветя от министерствата на отбраната на България и Македония, Щаба на отбраната, военните аташета, нашето консулство, военно-патриотичните съюзи, Българския културен клуб в Скопие, дружеството за българо-македонска дружба и местните жители.

В църквата „Св. Георги“, в чийто двор са единствените запазени седем паметника на загинали български офицери, панихида отслужи свещеник Михаел. Победата на Червена стена се води като македонската Шипка или втората Шипка. Това значи, че тя е от значение за духа на българската армия и духа на България.

Късно вечерта срещу Архангелова задушница българска делегация, организирана от Министерството на отбраната, посети района в Македония, известен във военната ни история като Завоят на р. Черна. Тук се провеждат едни от най-кървавите сражения през Първата световна война. През 2010 г. битката влиза сред десетте най-значими български военни събития на XX век. Историята свидетелства, че през есента на 1916 г. в местността се бие почти цялата действаща българска армия на Солунския фронт. Последователно са вкарвани цели 14 български пехотни полка от 4 различни дивизии. Към застрашения участък са прехвърлени части отвсякъде, включително от Беломорието. Помощ на българската войска оказват и съюзните ѝ германски войски, които изпращат два свои полка и други инженерни и артилерийски части.

Битките от октомври 1916 г. при завоя на река Черна в Македония трудно могат да се причислят към класическите успехи на българската армия през XX век, но със сигурност остават сред най-големите ни бойни подвизи за всички времена. Едва успяла да заеме позиции на височините край река Черна, 8-а пехотна Тунджанска дивизия е принудена да спасява фронта срещу многократно превъзхождащите я френски и сръбски части.

В продължение на 5 дни върху българските окопи се изсипват по 50 хиляди снаряда дневно. На шестия ден вражеските сили настъпват,

убедени, че противникът е унищожен. След подлъгващо затишие българските пехотинци яростно контраатакуват, буквално смазвайки неприятелските редици. Френските атаки продължават на 4, 14 и 28 октомври, отново на 14 ноември, и с все същия неуспех. На практика Колониалната дивизия губи 2/3 от състава си, а река Черна получава прозвището „Кървавата“. При петата атака – на 27 ноември, всички български офицери са убити или ранени. Войниците започват постепенно да се изтеглят. На един от хълмовете остават шестима български бойци, които съвсем сами отблъскват врага още цели четири дни. Случилото се при завоя на Черна може да прилича на легенда, но е факт. А може би и двете заедно.

Тръгнахме от този край, в чиято църква има икона на братята Кирил и Методий, които са представени като български просветители, с чувството, че изпълнихме две задачи. Първата – припомнихме героизма на българската армия преди 100 години, и втората – дадохме още нещо към българското в местните хора. Така че когато отивате на почивка или по друг повод в Охрид, отбийте се в с. Цапари. Заслужава си.